

δαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.

34. Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με.

35. λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· κἀν δεῖν με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ἕμολως καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

scandalizati fuerint in te, ego numquam scandalizabor.

34. Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis.

35. Ait illi Petrus: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt.

vli imotio na tebi, *taku se vfaí* íeft nezho imotiti,

34. Iefus pravi knemu, Rifnizhnu íeft tebi poueim, De preden ta Petelin vletei nozhi lapoye, ti bosh mene trikrat fatayl.

35. Petrus pravi knemu, Inu kadar bi íeft moral ítebo vmreti, *taku íeft nezho tebe fatayti. Glih taku* ío tudi ty logri vli giali.

auch alle sich an dir ergerten, *So wil ich doch mich* nimer mehr *ergern.*

34. Jhesus sprach zu jm, Warlich ich sage dir, In dieser nacht, ehe der Hane krehet, wirstu mich drey mal verleugnen.

35. Petrus sprach zu jm, *Vnd wenn* ich mit dir sterben müste, *So wil ich dich nicht verleugnen. Des gleichen* sagten auch alle Jünger.

XXVI. 34. vmreti] umreti — 35. giali] diali.

PAVEL PERKO: MOŠKO IN ODLOČNO.

Ali je mogel drugače? Ali je smel drugače? O, ko bi bil mogel pokazati svoje srce, kaj je čutilo v tistem trenutku — vsi bi mu bili pritrdili, da v teh razmerah ni mogel drugače. Toda, kdo bo dopovedal v enem trenutku, zakaj da mora ponudeno čast in zaupanje kratkotalo odkloniti? Kdo bi ga razumel in se znal vmisliti v njegov položaj? Zastonj! Odkloniti je moral predsedniško čast, pa če se tudi zameri vsem članom, mažari tudi prijatelju Tinetu in celo kaplanu, gospodu Tomažu!

Tinetu! — In gospodu Tomažu!

Ah, sam Bog ve, kako mu je bilo v tistem trenutku najbolj žal za Tineta in pa gospoda Tomaža! Koliko se je moral pač Tine truditi za njegovo izvolitev! Koliko stopinj je moral napraviti, da je dosegel pri tako mnogoštevilnih članih, da je bila izvolitev skoro soglasna! Sedaj pa — v odločilnem trenutku, ko bi bilo treba članom povrniti hvaležnost za zaupanje — sedaj pa ta Anton Cerar, čigar ime se je pri štetju glasov skoro pol ure nepretrgoma glasilo z glasovnic — sedaj pa ta nerazumljivi Anton Cerar, bogve iz kakega vzroka stopa na oder in grgraje in v zadregi odklanja ponudeno zaupanje . . . To je pač moralo biti Tomažinovemu Tinetu več kot preveč, in ni čuda, če mu je rdečica nevolje bila stopila na sicer blede lice . . .

O, ko bi bil Anton vedel, kaj nameravajo! Vse dni bi bil na nogah; hrib in dolino bi bil obšel, da prepreči nameravano izvolitev. A Bog ve, da se je zgodilo vse tako tiho in tajno, da ni prišla do njega niti besedica. Zato pa sedaj ta neprilika in ta zadrega! Toda kaj je hotel! Ali je mogel drugače? Ali je smel drugače?

Le ko bi bil povedal svojo odklonitev bolj moško in bolj odločno. Tista otročja zadrega in tisto nemoško jecljanje: to ga je peklo najbolj. Pred člani vsega društva to nemoško obnašanje! In poleg ob mizi je sedel gospod Tomaž, ki je imel navado, da je ob vsaki priliki poudarjal: »Fantje, vselej moško in odločno! Tako se spodobi!« To je bil njegov rek in njegovo pravilo. Kako se je vselej, kadar je fantom zabičaval te besede, že itak sloka postava Tomaževa zravnila še više in so se mu zategnile obrvi in nabrekle žile na sencih . . . »Moško in odločno!« — Te besede so bile prišle že tudi fantom v meso in kri, in drug drugega so ob času preganjanja in nasprotovanja bodrili z besedami: »Moško in odločno!« Sedaj pa — vpričo gospoda Tomaža in vpričo zbranih članov to nemoško jecljanje in to neodločno vedenje Antonovo! Kaj si je pač moral misliti gospod Tomaž! Kaj so rekli tovariši, ki jim je bil Anton nekak vodja in načelnik!

Ali so ga vsi člani razumeli ali ne? Bog sam ve! Začudenost in zadrega se jim je brala v očeh, ko je stal pred njimi na odru. Izgovarjal se je, da je treba društvu moška za predsednika, on pa da je še mlad in neizkušen. Da ni nikdar mislil na to, da bi bil vsemu društvu za predsednika, pa da ne more nikakor sprejeti ponudene mu časti . . . To in bogve kaj še vse je povedal, ali vsaj hotel povedati. Toda začudenost ni prešla z obrazov. Čuli so se celo nevoljni vzkliki . . . In tako je obtičal sredi besede, popustil vse in ubežal iz dvorane.

Zavedel se je dodobra šele v gozdu. Gozd nad vasjo, odkoder se je tako lepo videlo po vsej dolini, je bil kraj, kamor je Anton najrajši zahajal.

Tu je stala visoka dvodebelna smreka ob poseki. Tretje deblo, ki je bilo zrastle iz skupne korenine, je bil podrl vihar in je že leto in dan ležalo zvrnjeno po mahu in gozdni travi. Na tem deblu sedé si je Anton ob posebnih trenutkih preganjal čudne misli in dvome, ki mu jih je bila, zlasti zadnje čase, duša polna. Tu na tem smrekovem deblu je upal tudi danes dobiti miru in utehe.

O grapava smrekova skorja! Trda si, a dobro děš. Naj se zažriže pest v ostre luske . . . naj boli; naj teče kri, ako hoče. Ta nemirna in razburkana kri! In dež, ki v drobnih kapljah rosi skozi smrekove veje, kako prijeten je za vroče čelo! Šumijo, šumijo deževne kaplje, ki padajo na ovenelo listje, ležeče po tleh; ker jesen je tu. Po vsem gozdu ni čuti glasu, razen senice, ki poletava od veje do veje, iščoč si zadnjih užitnih ostankov. Mir in tihota povsod . . . Kako vpliva ta mir blagodejno na srce! Vrača se razsodnost in preudarek.

* * *

Korenjak je bil! V najlepših mladeniških letih! Jeklenih mišic in ponosne hoje! Samo eno napako je imel. Ko je delal v Mizarski zadrugi, je bil nekoč prišel z desko preblizu vretena, vzvod je zgrabil desko in rob ga je telebil po čelu ter mu utrl čelno kost. Tik pod lasmi mu je ostala za vse čase za oreh široka in dokaj globoka vdolbina. Lasje, ki jih je česal na čelo, so mu napako deloma zakrili. Toda ko se bodo lasje polagoma izredčili in naposled izpadli . . . Čudno, da se ni mogel iznebiti misli, da mu bo potem napako vsakdo videl ter da ga napaka dela že zdaj ljudem tuje in odurnega . . . Ko je zapustil bolnišnico, je prišel na svoj dom k očetu in sestri. Prve čase se je takorekoč zapiral v svojo delavnico in ni maral za družino. Ko pa se je osnovalo društvo in so med prvimi vabili njega, tedaj mu je nekaj zaživel v srcu in je pristopil. In glej, njegove napake niso jemali niti v poštev. Neka prisrčnost je zavladala med fanti tovariši. Gospod Tomaž ga je štel celo med prve. In to mu je dajalo ugled pri vseh članih. Z ugledom pa je rastle samozavest. Nastop mu je bil moški in odločen. Povsod, kamor je prišel, so ga bili veseli; povsod so bili ponosni nanj. Celo nasprotniki so ga vpoštevali in so nehote priznavali, da je društvu v čast. On pa je vedel, da se ima za vse zahvaliti v prvi vrsti društvu in pa gospodu Tomažu. Zato se je društva oklenil z vsem srcem; do gospoda Tomaža pa je imel čudno spoštovanje in zaupanje.

Kmalu po ustanovitvi je bilo napravilo društvo veselico. Lastnega Doma še ni bilo; zato je

bilo treba napraviti veselico v prostorih gostilne. Nerodno je to; a k sreči je imel gostilničar obširne zgornje prostore in te je dal na razpolago. Ljudstva je prišlo, da se je vse trlo. Proti koncu pa je zašel med goste nepovabljen gost — človek iz nasprotnega tabora, fant, poslan bržkone kot oglednik in špijon. To je bil Kirar. Tisti, ki je zalezoval Ivano, sestro Tinetovo. In Tine mu je bil vsled tega gorak, Kirar pa Tinetu.

Tedaj ob veselici je Tine pobiral vstopnino vrh stopnic. Kirar pride.

»Prosim vstopnino!« zahteva Tine.

»Kakšno vstopnino? Gostilna je prosta!«

»Gostilna je spodaj! Tu se pobira vstopnina!«

»Ne dam!«

In hotel se je s silo izmuzniti mimo Tineta. Bilo je pol temno, ker svetilka pod stopnicami je le motno svetila do vrha. Nihče izmed gostov ni bil opazil Kirarja razen Antona. Stopil je tik za Kirarja in pazil na vsako kretnjo; zakaj Kirar je bil zmožen vsega . . . In res! Kirarjeva roka je posegla v žep — počasi — počasi — in —

»Vstopnino! Sicer —!«

Tine je skoro kričal. Leva roka mu je krčevito oprijemala krožnik; desnica se je krčila v pest . . .

Toda Kirar je bil hiter kakor mačka. Zasvetlikalo se je v roki — toda preden je zamahnila roka, jo je prestregla v zraku jeklena Antonova pest in jo obdržala kakor v kleščah . . .

Ljudstvo se je ozrlo. To pa je zmedlo Antona in Kirarja. Anton je popustil, Kirar pa je izginil v temo . . .

Prva in kakor brez sape je planila k Tinetu njegova sestra Ivana.

»Moj Bog! Tine, ali si ranjen?« je klicala, blede ko smrt.

»Ne.«

Toda z grozo je zapazila krvave srage po tleh in se je oklenila brata, kričeč, da je ranjen, pa da povedati noče.

»Pusti me! Nisem ranjen!«

Tine jo je rinil od sebe in mučno mu je bilo, ker ljudje so se zbirali.

»Kri! Poglejte, kri!« je ihtela Ivana in kazala na tla. V resnici. Na tleh so se poznale sveže krvave sledi.

Tedaj šele je nekdo opazil, da krvavi Anton. Z roko je bil posegel previsoko ter se obrezal ob ostrini.

»Moj Bog! Anton —!«

V hipu je pustila Tineta in pristopila k Antonu. Z robcem mu je brisala kri in si ni dala niti dopovedati, niti se potolažiti . . .

»Ta človek! Ta Kirar! Kolikokrat sem rekla, da bo nesreča! Tine, kaj se spuščaš ž njim v prepir, ko veš, da nič ni . . . Divjak kakor je —! Sedaj bodo pa govorili in pisali . . .«

No, k sreči ni bilo hudega. Roka je bila obvezana, kri se je ustavila in veselica je prišla domalega zopet v svoj tir.

Ivanin robec pa si je Anton — z njenim dovoljenjem — pridržal za spomin . . .

O, in niso ga zatrli društva potem, kakor so ga zatirali, dokler je bilo še v povojih. Čez nekaj mesecev že se je reklo: »Snujemo odsek za telovadbo.« Ah, to je bilo veselja in navdušenja za prvo veselico, ki jo bodo napravili fantje sami in ki se bo brez dvoma obnesla še sijajneje kakor prva. Razdelili so si agitacijo. Pobirali so dobitke od hiše do hiše, urili se v igri in telovadbi, mirovali niso noč in dan. In res, niso se motili. Dobitkov se je nateklo kakor še nikdar, in ljudstva se je zbralo, da so bili dokaj obširni prostori trikrat preozki. In vse se je izšlo v redu in v miru. Še po tednih in mesecih je ostal spomin na veselico čez vse lep in brez madeža.

»Ah, da bi se ustanovil tudi ženski oddelek!« je zdihnula Ivana po tistem.

»Ženski oddelek? Težko bo kaj.«

»Zakaj pa ne? Ali naj ženska samo plačuje, besede pa naj nima nobene?«

»Ženska komanda,« se je namrdnil Tine.

»Ti pa veš —! Že ko sem bila v Gospodinjski šoli —«

»Že zopet! Ti in tvoja Gospodinjska šola!«

»Kaj?« se je postavila Ivana. Bila je lepa v svoji jezi. »Gospodinjska šola! Kaj veš zoper njo?«

»Eh, kdo kaj hoče Gospodinjski šoli . . . Ampak ti! Kaj misliš, če si slišala nekaj predavanj —«

»Slišala, slišala —!«

»Bodi no tiho! — Anton, pojdi, greva v sobo!«

Potegnil ga je seboj, da sta šla in precenila nekaj novih udov, ki so se bili priglasili za vstop.

Časopisje pa je hvalilo in priporočalo ženske odseke. Ženska ima poseben dar, dar zgovornosti in živahnosti. Z ženskimi odseki se bo društvo okrepilo nazunaj in poživilo naznotraj; tako so pisali.

V tem času se je začel graditi dom. Stavba bo stala denar. Denar bodo ljudje dali, le treba bo živahnih in vnetih moči, da se agitacija naširoko razpelje. Ženska je za prigovarjanje kakor ustvarjena . . . Ustanovimo si ženski odsek!

In res: ženski oddelek se je ustanovil.

Tisto popoldne, ko je bilo prvo predavanje za ženske, je prihitela Ivana domov razgreta v lice in svetlih očih:

»Stoinpetdeset članic!« je hitela.

»Stoinpetdeset —?« sta osupnila Tine in Anton. Število je nad polovico presehalo skupno število mož in fantov. In to je bilo, kar je menda vzbudilo v Tinetu strah in zavist.

»Ampak odločevalnih glasov v društvu ne boste imele —?«

»Imele, imele!« se je razgrevala Ivana. »Predavatelj iz Ljubljane je rekel, da je ženska splošno vernejša ko moški. Za slučaj, da bi se izneverili možje in fantje — je rekel — boste poskrbele ženske, da društvo ne zaide v napačno smer ali da ne pade morda celo nasprotnikom v roke. Imele boste zato pri občnem zboru društva odločilen glas in boste tako vplivale na izvolitev odbora . . . Ali sedaj razumeš?«

»Ženska komanda,« je godrnjal Tine, in pretilo je, da se sporečeta iznova. Anton je skušal omiliti pogovor.

»Stoinpetdeset . . . Lepo število! Večina seveda starih ženic in hišnih mater?«

»Starih ženic in hišnih mater? Ja? Deklet!«

»Deklet?«

»Deklet, deklet!«

Samega veselja je skoro zaplesala po hiši.

Ah to dekle, živahno in nepokojno! S takim ognjem in s takim pogumom! Ako bo večina v ženskem odseku te vrste, potem — potem res, da bo ženski vpliv na društvo velik, a ta vpliv — je menil Anton — ta vpliv ne bo slab . . .

Potem se je začela kakor tekma med njimi. Velika, a lepa tekma. Kdo bo storil za društvo več in boljše; kdo bo pridobil več novih članov; kdo nabral več lesa in prostovoljnih darov itd. Razdelili so si delo: fantje svoje, dekleta svoje, možje in žene zopet svoje. — O, kako življenje je prišlo v društvo! Denar se je spravljal pri Tinetu, ker on je bil blagajnik. In tako je Antona gnalo večkrat, da povpraša, koliko je . . . In če je bilo premalo v primeri s stroški, ki so naraščali — hajd na novo delo! Ob vsem tem pa se ni zanemarjala niti telovadba, niti sestanki, niti predavanja. O, tako delo dá skrb, a dá tudi veselja in življenja!

A čudno! Med veselje se je mešalo pri Antonu nekaj kakor skrb in nemir. Sredi društvenega dela se ga je polotila včasih razdražljivost in malodušnost. Sredi smeha in zabave je povsili glavo in šel . . . Izprva si je tajil, a nazadnje si je le priznal, da je vzrok nemira bila — Ivana. Razmere so zahtevale, da jo je videl često. Umevno. Ženske vloge v igrah; priprave za razne veselice in prireditve; pevske izkušnje; agitacija itd. Kdo bo naštel prilike, ko je bilo treba jemati na pomoč tudi ženske moči! No, in v ženskem oddelku je

bila najpridnejša in najsposobnejša — Ivana. Kaj čuda, da je postalo občevanje kar domače in pri-srčno... Naposled se ji je privadil tako, da jo je pogrešal, ako je ni bilo poleg... In polagoma se je srce zapletlo v čudne misli, ki so povsod videle le Ivano in vse se nanašale samo na Ivano... Pa vse bi še bilo; toda Anton je čutil ob posebnih prilikah nekaj, kar je bilo več kot navadno po-šteno nagnjenje... To je bil že tisti sovražnik, ki se v temo skriva, kakor ga je nekoč imenoval gospod Tomaž. Ta sovražnik je dvigal glavo in pretil, da stre okove, ki ga je doslej v nje še okle-pala trdna volja Antonova. Doslej! A koliko časa še? — In pred tem sovražnikom je rešitev ali zakon, ali pa beg — je trdil gospod Tomaž... Zakon? — Nemožiče! Razdalja med Antonom in Ivano je bila prevelika. Ivana iz bogate hiše To-mažinove, Anton iz revne kočice pod hribom. In ko bi tudi Ivana hotela; ko pa je oče njen ohol in močoven ter bi v združitev ne privolil pod nobeno ceno... Torej beg! Ogibati se! Iti s pota in bežati pred priliko... Kako, ko so pa razmere zahtevale skupnega dela! In ko bi razmere ne bile zahtevale, ko je pa srce hotelo vedeti svojo misel in hoditi svojo pot... Kaj tedaj, ako mu temni sovražnik obvlada srce popolnoma ter ga spelje od stopinje do stopinje... Kam? —

Nekoč na večer sta bila Anton in Tine v zgornji sobi pri Tomažinovi. Preštevala sta denar in računala.

»Osemsto kron!« je poudarjal Tine ves vesel in pisal in računil dalje. »Osemstotrideset — osemstopetdeset... Ha! Anton! Stvar gre dobro! Osemstopetin —. Čakaj, zmotil sem se!«

Antona štetev ni zanimala. Spodaj v kuhinji sta imeli opraviti Ivana in Tomažinka. Med To-mažinkino mirno govorico se je mešal vesel Ivanin smeh. In kakor kraguljci jasno in zvonko je za-hihtelo zdajpazdaj in prihajalo ob odprtem oknu v zgornjo sobo...

Tik pod zgornjo sobo pa je bilo odprto okno družinske izbe. In tam doli sta bila prišla hlapec in Tomažin navzkriž zavoljo par vreč, ki jih je bil trgovec iz mesta baje preceno vzel v račun.

Oblastvena govorica Tomažinova je hreščala v jezi:

»Šestdeset vinarjev! Rečem ti, da šestdeset!«

»Petdeset!« je trdil hlapec. »V knjigi je imel pisano petdeset. In po petdeset jih je nazaj vzel. Kolikor sem dobil, toliko dam.«

»Šleva, ko pa vem, da je v računu stalo šest-deset... Kam? — Vraga, kam sem vtaknil račun? Deklina! Hoj! Kaj se mi zopet reži po kuhinji, mesto da bi mi —. Deklina! — Ivana!«

Smeh v kuhinji je utihnil kot bi odrezal. Hlastno so se odprla vrata v družinsko sobo in med hrapav glas Tomažinov se je pomešal zvonček in blagoglasen Ivanin:

»Oče, kaj bi radi?«

»Kaj neki? Račun! Kam sem vtaknil Dolen-čev račun? Ali ni računil vreč po šestdeset vi-narjev?«

»Ne. Po petdeset.«

»Kaj —? Še ti mi —! Ali naj mi ze vsakdo ugovarja in jezika pri hiši?«

Ah, kako različnega srca in mišljenja so bili ti ljudje, dasi so stanovali pod eno streho! Tu zgo-raj je Tinetu oko žarelo ob vsaki večji številki, ki jo je mogel priračunirati k bogastvu, ki niti nje-govo ni bilo; tam spodaj pa je bilo treba kleti in se hudovati zavoljo desetih vinarjev...

Otožen je prišel Anton tisti večer domov. Niti številka devetstosedeminštirideset, ki mu jo je bil Tine vsaj trikrat ponovil ob slovesu, mu ni mogla pregnati mračnih misli, ki so mu ta večer posebno težko légale na srce...

Tisto noč je sklenil trdno in odločno, da se bo poslej bolj resno ogibal Tomažinove hiše in Ivane. Tako ni smelo iti dalje. Ako se že vendar enkrat resno in odločno ne ustavi, potem — po-tem utegne priti do nesreče, njegove in Ivanine...

In lotil se je mizarskega dela s podvojeno vnemo. Ko je vodil žago ali pritiskal oblič, tedaj je hreščalo in ječalo, kot da se maje hiša v svojih temeljih. Ko je udarjal kij ali žvižgala sekira, tedaj je bilo, kot da je to boj na življenje in smrt...

»Anton, tako si bled,« mu je rekla enkrat sestra Ana, ko ga je prišla klicat v delavnico. Go-vorila je boječe in previdno, ker Anton je bil tako samosvoj in je imel vedno tako polno skrbi...

»Bled —? Kdo pravi, da bled?« je rekel, ne da bi pogledal od dela.

»Ali so ti Tomažinovi povedali, da pojde Ivana od doma?«

»Od doma —? Kdo to vé?«

»K teti pojde v Celovec. Teta je zbolela in ker nima otrok, želi, da bi prišla Ivana —«

»A, to so ženske tranje! V Celovec... Kot da je Tomažin ne potrebuje doma...«

»Jo! Toda teta je bogata in ima hišo in pro-dajalno... Dekleta so se menile. Jaz ne vem.«

»Ženske tranje!«

In zopet je zapel oblič, da je sikalo ostružje v dolgih svedrastih zavitkih.

»Torej niti za toliko me nimajo, da bi mi po-vedali, če res pojde —« je pomislil.

»Ali prinesem zajtrk semkaj, ali greš v hišo?«

»Pridem v hišo.«

V hiši na drugem koncu je stanoval oče Luka. Oče Luka, to je bil ljubezniv starček. Pol gluha, pol slep je sedel ob peči in pletel koše in košare. Telo se mu je bilo upognilo vsled starosti in vsled nesreč, ki mu niso prizanašale v življenju. Ženo — mater Antonovo — je ubila strela pod kozolcem. Jakob, najstarejši, se je ponesrečil v jami. Meta se je bila omožila v Ameriki, a je umrla na prvem porodu. Anton sam — ljubljenelec njegov — je že nekoč visel med življenjem in smrtjo... Ni čuda, da se je starčku upognila postava in so se mu obelili lasje. Toda duh je ostal še čil in do vzeten in dobrodušnost je sijala iz vsake besede, ki jo je izpregovoril. Tako je bil zadovoljen z vsem in tako vdan v dobro in hučo, da je ni bilo stvari, ki bi ga bila spravila v nemir ali celo v obup. Tudi ob najhujši nesreči je videl še solnčno plat in se je je oprijel s trdno dušo...

»Dobro jutro, oče!« ga je pozdravil Anton. Pol nevolje je bilo izginito po poti od vrat do vrat. Drugo pol — eh, kdo bi si belil glavo — bo prešlo ravnotako. Čemu bi se razburjal! Čemu bi tuhtal moreče misli, ko je stvar naposled vendarle čisto preprosta. Če Ivana res pojde, no, potem je itak vse v redu...

»Oče, kako je?«

»Je rekla Ana, da si bled in da kašljaš. Jaz pa nič ne vidim, da bi bil bled. In tudi: zakaj bi kašljal? Mlad človek; pa da bi bil bled in da bi kašljal?«

»Nič bled, nič ne kašljam. — Pogledjte!«

In stegnil se je pred očetom ter dvignil roki gor do stropa, da je zapokalo v členkih. Ko so se mu napolnila pljuča s sapo in se je nategnilo močno oprsje, je bilo, kot da pokajo rebra pod to mladeniško močjo...

»No, poglej, Ana, saj sem rekel! Mlad človek; pa da bi bil bled in da bi kašljal.«

»O, kako je vendar prijetno pri nas,« je začel Luka čez malo časa. »Ti, Ana, kljeklješ, ti, Anton, pa mizariš. Ko privijam vitro in ko slišim, kako poka koš v zgibih — poka in vendar drži tem bolj trdno, čim bolj poka — tedaj preišlujem in pravim: Naj poka! Saj Anton tudi razbija, da ga slišim sem v hišo. Naj razbija, pravim, saj bo zaslužil. Res: tudi Ana zasluži. Tudi jaz zaslužim nekoliko. Pa Anton, ta zasluži za naju oba. Hvala Bogu, da je tako.«

»Oče, včeraj ste spletli kar dve košari,« je dejala Ana.

»Dve košari — se je nasmehnil starček, in dobro mu je délo. «Glej, treba je bilo. Krompir bodo ljudje kopali in kako ga bodo brez košar? Treba je bilo!«

Smejal se je starček tja predse in vesel je bil, da pripomore ljudem celo on pri sedemdesetih letih. Po svoje, seveda. —

Tisti dan Antonu ni šla iz glave novica o Ivani.

Če je res, da pojde? si je mislil. Če ni kdo le pol besede ujel in še tiste pol narobe razumel —? Ampak, niti njej niti Tinetu se ni vredno zdelo, da bi bila črhnila besedo... Ženske na vasi vedo, on — Anton — pa mora izvedeti šele slučajno in postrani...

In še bolj trdovratno se je držal dóma in skoroda ni zapustil hiše.

Naposled pa je prihitel Tine in ga karal:

»Kaj vendar delaš? Toliko potov in skrbi, pa vse moram sam. Ti pa doma tičiš in se niti ne zmeniš —.«

»Verjemi: dela imam čez glavo. Glej, Mihačeva se moži in treba je hiteti z balo. Gostiša mi je naročil štiri dolge mize za gostilno. Mrlak z Mrzlega Vrha me terja že drugič —«

»Pusti tisto, saj vse počaka! Prvo je društvo!«

In Tine je napovedal, da treba nekakih okvirov, potem desk za obitje, potem klopi za galerije in ne vem kaj še.

»Pa kje bo vsega tega treba?«

»Kje —? Moj Bog, na stavbinskem prostoru. Zidarski mojster trdi, da bo drugi teden temelj izkopan in podnožje zidano do površja. Potem se položi temeljni kamen in se slovesno blagoslovi. Tisti dan popoldne bo veselica na prostem v ograjenem prostoru...«

»Temelj za dom —?«

»I, kajpak! Doma tičiš in niti ne veš, da življenje gre svojo pot. Drugi pa tekamo in se trudimo ponoči in podnevi. In nasprotniki se norčujejo in pravijo, da ne dovršimo v tako kratkem času. Bomo videli! Nalašč! Ampak vsi na delo. Anton, zdrami se, zdrami!«

Tine je držal za kljuko, da odhiti za novim delom. Pa niti omenil ni Ivane...

»Tine, počakaj vendar! Kaj naj napravim in kako?«

»Kaj neki? In kako? To moraš sam vedeti. Krvina je govoril o okvirih in opazih, češ, da to spada v mizarsko delo. K njemu pojdi in z njim se zmeni.«

V tem je bil Tine že zunaj in je hitel dalje. Res — niti z besedo ni bil omenil Ivane...

Priprave so se vršile z burno naglico. Ha, kako je vse gibal, kopalo in pripravljalo, da dostojno pripravi in okraši prostor, kjer se bo naslednjo nedeljo z vso slovesnostjo blagoslovil temeljni kamen ter se bo postavila podlaga pravemu

napredku in pravi izobrazbi za vse prihodnje čase. V teku tedna so zidarji dodelali do površine; v tem času sta Anton in Krvina ogradila veselčni prostor in postavila zasilne kulise, oder in galerijo. Dekleta pa so, razdeljene po vaseh, sedele noter v noč pri vencih in šopkih ter si s petjem in smehom kratile čas... Kdo bi ne bil vesel! Ko ga bi ta skupni val veselja in navdušenja ne zgrabil in ga odnesel seboj...

Anton je bil zopet kakor prej. Ne! Bil je pogumnejši in živahnejši kakor prej. Kaj komu mari! Naj čaka Mihačeva s svojo balo! Naj se jezi Gostiša, ko gostov ne bo imel kam deti prihodnjo nedeljo! Naj terja Mrlak z Mrzlega Vrha magari vtretjič! Društvo je prvo!

Tisti večer, ko je bilo Antonovo delo ob domu dovršeno, se je vračal domov ves vesel in razigran. Vesel, ker če Ivana pojde ali ne pojde — kaj njemu zato! Moško in odločno! To vendar ni, da bi ga zbegala in premagala vsaka neumna misel, ki nima niti zmisla, niti podlage! Kje je potem moštvo in viteštvo, ki je bilo ob društvenih sestankih toliko govorjenja o njem? Ej ti demon, prijatelj noči in skritih zakotij — še je na svetu moštvo in značaj!

Ob jablani pred Tomažinovo hišo se giblje senca. V mraku je in Anton ne loči. Pa saj steza vodi mimo... Ali ni to ihtenje? Ali se ne čuje kakor jok? — Ah, Ivana je, ki sedi na klopic in si zakriva obraz in ihti...

— Ivana je.

In kri mu je zastala po žilah in ustavil je korak — v zadregi, ali naj nadaljuje pot, ali pa naj zavije čez polje nepoznan in neopažen... Neopažen —? Saj je dvignila glavo in še bolj zajokala.

»Ivana —!«

Nekaj gorkega, blažega mu je šlo preko srca. Nekaj kakor sočutje, čisto in neskaljeno, lepo in vzvišeno... To pač ni bil tisti tovariš poznih ur in prijatelj teme in zakotja — to je pač ljubezen, tista lepa in sočutna...

»Ivana, kaj ti je? Čemu jokaš? Prosim te, Ivana, govori in mi povej... Ali sem jaz —?«

»Ne.«

Glava se je za hip dvignila in dvoje rok je iskalo robca, da si obriše solze, ki so kapale po licih in se kot biseri svetile ob luči, ki je metala bled soj iz okna na vrt.

»Ivana, povej mi, ali res pojdeš z doma?«

Rahlo ji je odmaknil roko od razgretih lic in ji hotel pogledati v oči.

Toda kaj je bilo to, kar ga je speklo kakor ogenj! Ogenj, pekoč kot so bila pekoča tista lica, ki se jih je bil dotaknil mimogrede...

V strahu je izpustil njeno roko. Napel je zadnje moči, da ga čustvo ne zmaža popolnoma...

Tedaj pa je stresla z glavo, da ji je ruta zdrsnila za tilnik, in dve kiti kostanjevih las, zaviti v kolobar in pretaknjeni z iglo, sta se svetlikali v svitu luči...

»Ne pojdem ne! Sedaj nalašč ne pojdem, da bodo vedele, da je Ivana preprosto kmetiško dekle, ki se ne sramuje svojih tovarišic, pa tudi ni treba, da bi se tovarišice sramovale nje... Pred očeta poklekнем in ga bom prosila toliko časa, da me usliši in da pusti iz misli teto in njen denar. Trd je, a tako trd ni, da bi ga moje solze in materina prošnja ne omečile. Ne pojdem! Sedaj pa nalašč ne!«

Antona je prevzelo. Pred njim se je treslo in ihtelo v krčevitem joku nekaj mladega, zapeljivega... In dvoje temnih oči, v gnevu še lepših, je sijalo tja v mračno noč... Ne pojde —! Njene solze in materina prošnja... Kako je to donelo na Antonova ušesa kakor godba... Trd je, a tako trd ni —. Novo, radostno upanje je vstalo v srcu...

»Pa kaj so rekle? Kaj so ti hotele?«

»Kaj so rekle? Kaj so mi hotele? — Rekle so mi: Gospa Ivana! — Gospa Ivana so mi rekle! — In Peskarjeva si je izmislila to ime in nobena druga!«

»Ah —? Tako torej —?«

Kako iz srca se je moral zasmejati temu otroku! Temu velikemu otroku pri devetnajstih letih, s težkimi kitami na glavi in s celim vencem solznih biserov po licih...

In ni vedel kako in kdaj: glavo njeno je vzel v obe svoji veliki dlani in kakor otroku ji je potegnil preko lic in oči, da so se ob eni sami potezi osuli vsi tisti biseri...

Toda —! Ta ogenj! Ta strast! Ta divji sprelet po vsem telesu! — O, Anton! Kam — kam se potapljaš — —?

Kdo vé, kaj bi bilo, da ni v tistem trenutku zahreščalo v hiši:

»Deklina!«

Bil je glas Tomažinov, ki je klical Ivano.

»Deklina! Za vrağa, kod zopet ostaja vse večere?«

Ivana se je zdrznila. En hip... Anton se je ozrl — in sam je stal zunaj pod jablano. Sam — in neizmerna zapuščenost ga je objela...

»Zadnji čas je, da bežim!« si je rekel potem kakor v sanjah. »Ker ne pojde ona, potem moram iti jaz! Dovolj je! Več kot dovolj!«

Tisto noč je sklenil, da zbeži od doma, pa naj ga stane, kar ga hoče...

Imel je prijatelja, ki je delal na Pruskem v rudokopu. Ta prijatelj — znanec iz Mizarske zadruge — mu je bil pisal pred letom, da je dobil dobro delo v rudokopu ter da mu ni žal, da je pustil mizarstvo, ker se zasluži v jami več kot z rokodelstvom. Če bi torej Anton kdaj želel od doma, mu on lahko preskrbi delo in zaslužek.

Takrat, ko je Anton to pismo prejel, se je smehljajal prijateljevi postrežljivosti. Da bi kdaj zapustil društvo in svoj dom, tega si takrat ni mogel misliti.

Danes pa —. Danes so razmere drugačne. To uro, ki je sedajle prišla, je Anton pravzaprav že zdavnaj slutil. Bal se je je že naprej, a prišla je le. Sedaj pa brez odlašanja. Proč —, toliko časa, da se razmere izpremene in stvar pozabi... Sedaj je še čas; pozneje bo morebiti že prepozno...

Ta novi načrt mu je v naslednjih dneh prevzel vse misli. Slovesnost blagoslovljenja je bila predurmi; té mora počakati. Takoj po slovesnosti bo razpisan občni zbor društva; tudi tega mora še počakati. Do tedaj bo prijatelj na Pruskem preskrbel vse potrebno. Ob občnem zboru, ko bodo vsi člani navzoči, se poslovi. Do takrat pa: molk in opreznost!

V tem so tekli dnevi, ki so bili najlepši za društvo, a najotožnejši za Antona. Vse je videl, kako je bil val navdušenja poprijel takorekoč vse, kar je bilo dobrega v fari... Videl je, kako so člani pristopali k društvu kar v trumah... Videl je, kako so rastle prostovoljni darovi za dom, ki se je takorekoč igraje dvigal kvišku in je prvo zidovje že kazalo njegov poznejši obris... Vse to je videl — a s kakšno razdvojeno dušo!

Ivana je bila še vedno doma. Njen odhod je bil pravzaprav že padel v pozabljenost; zakaj govorilo se je, da je teta v Celovcu pač zbolela ter želela Ivano k sebi; a da je Tomažin, ki je bil v tem času dvakrat v Celovcu, znal starko pregovoriti, da bo po svoji smrti itak vse zapisala Tomažinu — seveda kot doto za Ivano... No, potem pač ni bilo treba, da bi Ivana hodila v Celovec; zlasti ker jo je Tomažin rabil pri pisanju in sestavljanju računov.

In tako je naposled prišel tisti usodni občni zbor, ki je hotel imeti Antona za predsednika.

O, ko bi bil Anton naprej vedel, kaj je bilo dogovorjeno med člani, kako gotovo ne bi bil šel k volitvi! Tako pa se je izpostavil izkušnjava še enkrat, seveda nevedé in nehoté. In kakšni izkušnjava!

Tedaj, ko je videl, da bo izvoljen skoro soglasno, mu je postalo vroče in mrzlo obenem.

Laskavo je pomislil, da je čast, ki so mu jo izkazali društveniki, res nekaj posebnega, ter da tako zaupanje zasluži, da on sedaj še prav posebno posveti vse svoje moči v korist društva in članov... Kaj, ko bi se premislil v zadnjem trenutku? Beseda o odhodu še ni bila padla. Kaj, ko bi premenil svoj sklep in bi ostal? Kako nekaj krasnega bi bilo načelovati toliko in tako vnetim članom! Novi dom, ki se zida, bi bil takorekoč njegova last; društveniki takorekoč podložni njegovi...

Toda —.

V tistem odločilnem hipu mu je stopila pred dušo neka podoba — grda in grozna samanasebi, a silno lepo in pretresljivo nekoč opisana od gospoda Tomaža. Podoba notranjega človeka, ki sta ga prevzela strast in pregreha ter ga pogrezata v prepad niže in niže. Brani se revež in se ustavlja nekaj časa. Trdne sklepe dela; nekaj časa se jih drži; samega sebe je vesel, ker upa... upa... A priložnost je tukaj — izkušnjava nastopi z neznanско močjo... Zakaj nastopi s tako močjo? Zato, ker ni bežal, ampak se ji predrzno nastavljal, zaupajoč na svojo trdno voljo. Izkušnjava je hujša kot je trdna volja... Pade! — Pade drugič, pade tretjič... Potem ne pade več, ampak pada... Včasih se mu še dvigne odpor, toda preslab je... Naposled otopi... obupa... drvi v prepad... včasih sam, včasih vleče seboj tudi druge...

Grozna slika! Ko bi jo znal kdo popisati tako, kot jo je znal gospod Tomaž.

In ta slika, ki je bila ostala Antonu tako živo v spominu, je bila v onem odločilnem trenutku njegova rešitev. Odklonil je.

* * *

Kaj pa sedaj?

Na to vprašanje je pravzaprav odgovor samo eden. — Izgine! Jutrišnji dan ali pa nocojšnja noč — kar je še bolje — naj ga vzame. Tinetu pusti pismo s prošnjo, naj ga opraviči pri društvenikih. Gospodu Tomažu tudi pusti pismo, ki mu v njem pove vse — vse... Ko bo to storjeno, potem naj ostane, kar je bilo, kot da je pozabljeno in izbrisano na veke.

Toda, srce, kaj ugovarjaš in se upiraš, ko je vendar jasno, da drugega izhoda ni!

O boj! O nemir! Ali mar niti gozd, niti samotna nista več zmožna, da bi priklicala v srce to, po čemer hrepeni in kliče izmučena duša že toliko časa? In ali je res beg edina rešitev iz tako zamotanega in neprijetnega položaja?

Glava mu je klonila na prsi, kot da je onemogla pod težo misli in vedno novih dvomov. In

pred duhom so se mu porajale slike tistih mirnih in tako srečnih dni, ko še ni vedel za take ali slične notranje boje. Ah, kako je bilo n. pr. zadnjo zimo v društvu še živahno in prijetno! Zlasti takole ob nedeljah popoldne! Tedaj, če ni bilo sestanka ali predavanja, si je izposodil knjigo na dom — in dan je minil kot bi trenil. Kako lahko je pogrešal družbe in gostilne, ki je nasprotni tovariši niso mogli. Drugi dan je vstal vselej z vedro glavo in veselim srcem ter žagal in oblal po delavnici, da so ga slišali dol na sredo vasi. Kako sta mu tedaj rastla ponos in samozavest! Kako je bil — zdelo se mu je — utrjen v dobrem in neomajen v svojih sklepih!

Utrjen —? Ha! Dokler ni prišla prilika in izkušnja! Ta pa je pokazala, kako malo utrjen in kako zelo omahljiv je bil...

Sedaj ima! Sedaj je konec!

Zganil se je s strastjo. Obraz se mu je zožil in na bledih nategnjenih potezah je bilo videti, kako vstaja v srcu grenkoba in kes...

Dež je bil ponehal; le iz kotlin so se dvigale megle, izprva kakor redke pajčevine, pozneje težke kakor sivkasto testo in so z zatohlo težo legle na dolino in gozd.

Stoj! Še ena misel — obupna sicer, a vendar... Ko bi —. Ko bi šel sedaj kot predsednik društva: kot tak, ki mu zaupa ves boljši del fare — ko bi šel sedaj in stopil pred Tomažina...

Ah, ne! Blazna in neumna misel! Tomažin naj bi dal na predsedniško čast in na boljši del fare —? Blaznost!

Kaj pa, ko bi šel in pokazal na svoje delavne roke, na svoje moške prsi, na svoje dobro ime in neomadeževano življenje... In ko bi stopil pred njega in rekel: »Ne maram denarja in dote, samo Ivano mi dajte!« Nemara mož res ni tako trd, da bi ga ne ganilo...

Zastonj! Vsi ga poznajo — Tomažina! Vse zastonj!

Pa ko bi pokleknil pred njega in ga prosil s povzdignjenimi rokami —?

Sramota! Tudi k tej sramoti bi se ponižal, ko bi vedel, da ne bi bilo zastonj. A pri Tomažinu bi bilo tudi to zastonj.

Torej ni rešitve —?

Pač! Tudi ta obupna misel mu je prišla. Ko bi se preko volje Tomažinove zmenil z Ivano in jo zavezal, da čaka in vztraja do svojega štiriindvajsetega leta. Tedaj je prosta in stori po svoji volji... Ta misel mu je bila zadnje upanje — poprej. Poprej, dokler ni vedel, kaj je strast. A sedaj? Lahko bi nagovoril Ivano, da vztraja, toda kdo bo zapovedal démonu, da naj odneha in mi-

ruje teh par let? Zastonjska misel! In nevarna obenem; zakaj razmere naneso in priložnost je tukaj in —. Saj je videl, saj je izkusil!

Torej od doma!

Od doma? Sedaj v tem času, ko življenje v društvu gre na vrhunec?

Planil je pokonci in zaškrtal z zobmi. Šoja, ki je bila sedla na vejo, se je prestrašila in je odhitela med glasnim kričanjem. Skozi gozd je polegnila jesenska sapa, da so zaječale veje na vrhovih. Med ječanje dreves pa se je pomešal obupen jok, ki je privrel iz jeklenih, a tako močno izkušanih prsi.

Solze so tolažba; po tolažbi pa pride vdanost. Vdal se je. — Gre! — Samo do nedelje še počaka. V nedeljo naj se skliče društvo, da se poslovi od članov, da se jim zahvali in se opraviči. Ko bo videl, da ga ne spremlja nevolja tovarišev — laže mu bo... V nedeljo pojde v cerkev in tam pod korom poišče tisti prostor, kjer se poslovi z gospodom Tomažem vse bolj prisrčno, kot bi se v pismu mogel...

Čudno pomirjen je zapustil svoje mesto in se napotil na rob gozda. Tam je stal tik pota križ, trhel in nagnjen, tako da je ena roka Zveličarjeva kazala skoro kvišku, druga navzdol. Tu h križu je stopil in zdelo se mu je, kot da se gibljejo trhle ustnice ter da kaže ena roka proti nebesom, druga pa objema...

»Pojdem! In četudi srce poka, vendar pojdem!« — to je bil sklep, kratek, a trden.

Ko je prišel domov, mu je povedala sestra, da sta ga med tem časom iskala Tine in gospod Tomaž.

»Tine in gospod Tomaž?«

Ta imena so mu takorekoč priklicala misli nazaj v sedanost, zakaj duh njegov je že romal po tujini.

»In kaj sta hotela? Kam sta odšla?«

»Odšla sta proti Tomažinu. Tine je naročal, da prideš takoj za njima.«

»Dobro. Grem.«

Mislil si je: »Zato, ker je gospod Tomaž zraven.«

Hitel je po najbližji poti mimo polj in travnikov. Noč se je bila storila, a na vzhodu je vstajal polni mesec, da je bilo svetlo skoro kakor podnevi. Konec Tomažinovega vrta mu je prišel naproti Tine, ki je v isti sapi hotel že drugič k njemu.

»Ravno prav, da prihajaš!« je hitel razburjen in ga vlekel seboj. »Hotel sem k tebi in bi ne bil miroval prej, da te najdem... Človek, kaj nam napravljaš! Sramoto in sitnosti! Kaj bodo rekli

ljudje? In kako gloriijo bodo gnali nasprotniki! Gospod Tomaž je bil ves obupan . . .«

»Gospod Tomaž je bil ves obupan —« je ponavljal Anton, iznova zbeغان in kakor brez misli. To zadnje ga je zadelo naravnost v srce . . .

»Kakor brez glave je bil gospod Tomaž. Pomisli! Ljudi sklicavati k občnemu zboru, potem pa — v odločilnem trenutku tisti Anton Cerar, ki ga hoče ves zbor imeti za predsednika, stopa na oder, odkloni in uide . . . To je preveč!«

»To je preveč —« je ponavljal Anton. Vsaka beseda je bila udarec.

»In kaj nam je storiti sedaj?« je govoril Tine. »Ali naj razpišemo nov občni zbor in nove volitve? Ljudje niso hoteli slišati o tem, da odstopiš, in se niti niso dali pripraviti, da bi volili drugega. Stvar visi. In to bo kost za naše nasprotnike. Rekli bodo: niti voliti ne znajo, niti občnega zbora voditi . . .«

»Tine, samo eno te prosim: druge volitve!«

»Toda ti si izjavil, da odhajaš z doma!« je povzel Tine in ga pogledal z očitkom.

»Jaz da sem to izjavil?« se je čudil Anton. V resnici se ni zavedal, da bi bil izrekel besedo.

»Jaz te nisem slišal; bil sem preveč razburjen. Tudi gospod Tomaž ni mogel z gotovostjo reči, kako si povedal. A Ivana trdi, da si govoril, da odideš z doma. In tudi druge ženske so slišale. — Ivana! Pojdi sem!«

Izza hleva je prišla Ivana z molzno posodo v rokah. Ko je videla, da govorita Tine in Anton, je bila povescila oči in hotela dalje. Tinetov klic jo je ustavil.

»Povej, ali je rekel, da pojde z doma, ali ni?«

Bila je prisiljena, da dvigne oči. In te oči — tem očem se je poznalo, da so jokale . . .

»Govori! Kaj se cmeriš!« je režal Tine.

»Rekel je, da pojde.«

»Rekel sem, da pojdem z doma?«

»Rekel si, rekel!«

Sedaj so se pa solze kar usule na dan; s solzami pa tudi besede, polne zadržane tuge in razburjenosti.

»Orehkova je stala poleg mene in te je slišala. In Matjokova te je slišala in Selakova in Primčeva . . . Od shoda smo šle in smo se menile. In vse so rekle —«

»Vidiš!« je dejal Tine. Njegov pogled — pol jezen, pol zmagoslaven — je žgal v Antonovo dušo, kot da ima požgati še tisto trohico razsodnosti, ki mu jo je pustila množica dogodkov. Stal je pred Tinetom poparjen in kakor brez lastne volje. Kakšno klavrno vlogo je pač igral — in to vpričo Ivane!

»Pojdi z menoj v hišo,« je rekel Tine in ga odpeljal kakor otroka. »Glej, ljudje se ozirajo, in ne maram, da bi govorili.«

Res. Iz par sosednjih hiš je bilo stopilo nekaj žensk na pragove in se oziralo.

Odšla sta v zgornjo hišo.

Tu je bil Tine za spoznanje mirnejši. Hodil je po sobi gor in dol in čakal, da se razmisli. Anton pa je sedel ob mizi, glavo oprto v dlan, in bulil predse.

»Gospoda Tomaža ni?« se je domislil Anton in se oziral po sobi, kot da se je stoprav zbudil.

»Ne. Je odšel pred pol ure.«

»K njemu moram!« je rekel Anton in vstal.

Pa prav tako hitro, kot je odločnost prišla, je tudi prešla. In na obraz so stopile zopet tiste zategle poteze, ki so ga delale tako okornega in nezmožnega.

»Saj je vseeno!« je rekel in sedel nazaj na svoje mesto.

»Kar je, je!« si je govoril v topem obupu. »Zastonj je! Lepi sklepi so bili, toda preslab sem. Ivana je jokala — zavoljo mene je jokala . . . Ne morem — ne morem od doma, pa naj se zgodi, kar se hoče.«

Čez pol minute pa se je zopet dvignil, prijel se za glavo in jeknil med zobmi:

»Zakaj! Zakaj, Tine, si mi to napravil? Zakaj si šel in agitiral zame?«

In premagalo ga je, da je naslonil glavo v roke in zatulil v mizo:

»Ti si kriv! Drugi ste krivi!«

»Česa smo krivi?«

»Krivi ste, da sem izvoljen in da so prišle nadme te zmede in težave! Zakaj mi nisi povedal, kaj nameravate? Hribe in doline bi bil obšel in prosil s povzdignjenimi rokami: Ne volite me! Tako pa —.«

»Ne bodi otrok,« ga je tolažil Tine. »Anton, kaj je to hudega, če smo te volili? Ali ni to znamenje, da ti zaupamo?«

»Zaupamo —. Saj to je ravno!«

»Umiri se in poslušaj. Premisli: moj namen je bil ta-le. Za predsednika društvu se mora izvoliti kdo izmed fantov. Društvo bo potrebovalo svežih moči; zlasti sedaj, ko se zida dom in ko bo treba živahne agitacije za udeležbo pri veselicah, da se pokrijejo dolgovi. Vsak pa ve, da mlad človek, ki je sam zase, ima več časa in več veselja za take stvari. To so celo možje sami izpredvideli in so rekli: Zakaj bi se ne volil fant? In mi smo rekli, da volimo tebe. Kaj je to takega? — Jaz ne vem, Anton, kaj ti je prišlo zadnje čase. Tako si čuden in tako samsvoj —«

»Tine, ali je oče doma?«
»Naš oče —?«
»Da.«
»Ne. Odpeljal se je v Celovec.«
»V Celovec —?«

Ha! Po Ivanino doto! Kajpada! In ravnokar je bila prišla Antonu zopet tista blazna misel, da bi pokleknil pred Tomažina in ga prosil s povzdignjenimi rokami . . . Sedaj v zadnjem trenutku še, ko stoji na tehtnici čast ali pa sramota njegove lastne hčere . . . Pokleknil bi bil pred nje — pred Tomažina — in ga prosil, kot prosi obsojenec za življenje . . . In morda — kdo ve? — morda bi bila izrečena med drugim tudi beseda, ki bi bila dala Tomažinu slutiti, da gre tu za srečo in čast lastnega mu otroka . . . Tako pa se je v tem usodnem trenutku vozil Tomažin po Celovcu in grabil denar v imenu istega svojega otroka . . . Usoda! — Gospod Tomaž sicer pravi, da usode ni, ampak da si vsak sam dela svojo usodo. Zaboga! Njemu — Antonu — pišejo usodo ljudje in razmere . . . Zastonj je! Konec je! In če se svet podere!

Planil je pokonci, šel razburjen po sobi gor in dol in naposled obstal pred Tinetom, bled kot da nima kapljice krvi v obrazu:

»Prijatelj Tine, kaj hočeš od mene? Govori! Storim vse, kar zahtevaš! Magari, skočim v vodo, ako hočeš!«

Smejal se je kakor blazen in gledal je kot da je z duhom bogve kje . . .

»Anton, umiri se in sedi nazaj,« ga je miril Tine. »Ne delaj si zadrege več kot je treba. Poslušaj me, da ti razložim, in potem presodi. — Anton, sedi! — Tako!«

Potem je Tine imel pred seboj poslušalca, ki je bil — po zunanje sodeč — najvdanejša duša, ki sama nič ne misli in nič ne sodi, ampak posluša kar presodbo drugih ter se ji pokori s slepo vdanostjo . . .

»Glej, Anton, stvar je zavožena; a tako daleč ni, da bi se voz ne dal izpeljati . . . Ali me razumeš?«

»Razumem.«

»Dobro. — Zavoženo je vsled tega, ker bodo nasprotniki kovali orožje in bodo rekli — Anton, ali poslušáš? — Dobro! Rekli bodo: dom zidajo; mnogo denarja so nabrali, a ko je treba prevzeti predsedništvo, pa odpoveduje tisti, ki je imel okrog blagajne eno prvih besed . . . In po svetu pravi, da bo šel — tako bodo pisali. Kdo ve, če mu nabrani denar ne bo služil za vožnjo in potne stroške — bodo rekli . . .«

»O Bog! Tine! Ti me moriš!«

»Stoj, Anton! Jaz sem le rekel, da tako bodo pisali. Zato pa pravim, da sedaj v teh razmerah nikakor in na noben način ne smeš od doma . . .«

»Saj ne pojdem! Norec, ali ne razumeš, da ne pojdem!«

»Torej! Potem je vse dobro!«

»Potem je vse dobro . . .« je potrdil Anton s trpkim nasmehom. O, če to ni usoda! Ali se mar ni bilo vse zarotilo zoper nje in se združilo v to, da ga pokoplje v prepad, ki že itak sam leti vanj z neznansko hitrico?

»A kaj bo z izvolitvijo?« je vprašal malomarno.

»Nič lažje ko to. V nedeljo se skličejo člani k novemu občnemu zboru. No, in ti prideš in sprejmeš!«

»Pridem in sprejemem!«

»Prav je tako; zato, ker jaz sem obljubil ljudem v tvojem imenu, da v nedeljo sprejmeš izvolitev . . . In potem, Anton, še nekaj! Poslušaj me, ki sem tvoj prijatelj. Ne drži se tako sam. Pridi večkrat, da se kaj pomenimo in pogovorimo o društvu. Društvo prospeva le, ako je živahnost med člani. Poglej nasprotnike, kako se shajajo . . . Hočem reči: Pridi večkrat in nikar tako ne samotari!«

»Pridem! Haha! Pridem!«

V tem je bil že pokonci. Pograbil je svoj klobuk, zaletel se v stol, ga preobrnil in drvil po stopnicah na prosto.

In kaj je bila zadnja misel tedaj, ko je pobiral klobuk in drvil po stopnicah? Zadnja misel je bila, da ga čisto gotovo čaka Ivana na vrtu pod jablano, pa da joka še vedno ter da se ji svetijo solze kakor oni večer . . . In skozi te solze ga bo prosila, da naj za božjo voljo ne hodi z doma in je ne pušča same in zapuščene . . . Če je to — in če ga res čaka Ivana v tem trenutku — ha, potem naj ve ves svet, da so ljudje in slučaj bili tisti, ki so mu skovali usodo . . .

Skozi vrata vun — mimo uljnjaka in hleva na vrt — po stezi proti jablani —: to je bilo za Antona dejanje enega trenutka. In tam na vrtu — tam stoji jablana v mesečnem svitu, pod jablano klopica, a Ivane ni — — —!

Obstal je kakor okamenel. Bilo mu je, kot da mu je oplaknil razgreto dušo mrzel poliv . . . V hipu je stal streznjen sam pred seboj.

»Ni je! In jaz sem Judež!«

In bil se je po glavi in si pulil lase:

»Judež! Judež!«

Kod je taval potem in kako: tega se pozneje ni mogel več domisliti. Ko je bila ura v zvoniku deset, je še vedno slonel ob nagnjenem križu ob

robu gozda in objemal njegovo podnožje. Kvišku si ni upal pogledati; zakaj bilo mu je, kot da bi v tistem trenutku stegnil Zveličar svojo roko — tisto, ki je povešena — in pokazal v daljavo, češ: »Poberi se! Judež!«

In vendar ne!

Obraz Zveličarjev je ostal mil in otožen kakor vedno. A nocoj ta večer, ko je padala mesečna svetloba v polnem svitu na ta obraz — nocoj ta večer so se prelivale sence tako, da je bilo videti, da se obraz smehlja in da vabi...

Ko je drugo jutro prišla sestra Ana v Antonovo delavnico klicat k zajtrku, ga je našla, ko je slonel ob oknu in strmel vun v jesensko jutro. Ozrl se je, a zopet umaknil obraz.

»Zopet si bled, Anton. Navsezgodaj si že oblal in razbijal... Pa kaj vidim? Tvoj kovčeg! Anton, kam greš?«

»Z doma.«

»Z doma —?« je kliknila sestra in se prijela za glavo.

Nastal je molk, da se je slišala rosna kaplja, ki se je otresla z drevesa in padla na tla.

»Ana, pojdi sem.«

Ana je pristopila.

»Ana, poglej me.«

Zrla mu je naravnost v oči.

»Ana, obljubi mi, da ne boš jokala.«

»Ne bom jokala.«

»In da ne boš izpraševala, zakaj grem.«

»Ne bom izpraševala.«

»In da boš očeta vedno potrjevala v misli, da sem šel le začasno in da zopet pridem. — Glej, na Prusko grem. Prijatelj mi je dobil delo in zaslužek. Zaslužil bom dobro in tudi domov bom pošiljal... Potem pa zopet pridem.«

Glas mu je zastal. Obrnil se je k oknu in si potegnil preko oči. Potem je vzel iz žepa dve pismi in jih dal sestri:

»Tale pisma oddaš. To je za Tineta. Spravi! To pa za gospoda Tomaža. Tako! — Sedaj pa pojdiva k očetu.«

Šla sta; Anton naprej, Ana za njim. Zdelo se ji je pač kakor v sanjah. Ko ne bi bila videla kovčega, ne bi mogla verjeti, da se Anton poslavlja...

»Oče!«

Sklonil se je prav k njemu in mu položil roko na ramo.

»Oče, jaz grem z doma.«

»Z doma greš? In kam greš?«

»Na Prusko grem.«

»Ej, na Prusko greš? Pa kako je to, da greš na Prusko?«

»Delal bom in zaslužil. Prijatelj mi je pisal, kako je zaslužek dober in delavcev manjka. Pa domov bom pošiljal, oče! Ana Vam bo brala pisma, ki jih bom pisal. Je-li Ana?«

Izza mize se je čul glas, ki je bil pa tako tih, da ga starček na klopi gotovo ni slišal.

»Delavcev manjka, to je res,« je začel oče čez malo časa. »Povsod manjka delavcev. Pravijo, da je ljudi zmeraj več na svetu; in ker je ljudi več, mora biti tudi delavcev več, da ljudem delajo in jim postrežejo... Ampak jaz sem mislil, Anton, da boš vedno doma, ker tudi doma je dosti dela, in ljudje pravijo, da dobro delaš... Meni se je zdelo vselej tako lepo, ko smo delali vsi trije. Ti si delal na onem koncu, midva z Ano pa na tem —«

»Lepo je bilo! Tudi jaz vem, da je bilo lepo!«

»Sedaj pa greš? Praviš, da na Prusko. — Pa bi še počakal in se morebiti premislil tja do pomladi.«

»Oče, ne morem!«

In zdrknil je pred njega na kolena in prijel starčevo roko ter si jo nesel na čelo:

»Oče, naredite mi križ. Rajna mati je vedno naredila križ, ko so hodili bratje v svet...«

Tresla se je starčku roka, ko mu je med lasmi iskal čela, da ga prekriža. In ko je otipal vdolbino na čelu, se je roka tresla še bolj... Morebiti se je spomnil, da je ta edini, ki ga še ima, že bil nekoč med življenjem in smrtjo...

Pol ure za tem se je postiljon Miha obrnil v vozu in postrani pogledal edinega popotnika, ki je stopal v voz. Popotnik je bil Anton. In postiljon Miha je po poti rajši govoril ko molčal. Pogledal je proti severu in dejal:

»Dežja ne bo. Ampak vreme je prav jesensko. Do mesta bova vozila dobri dve uri.«

Ko ni bilo drugega odgovora, kot da je vreme res jesensko, se je obrnil postiljon Miha in švignil po konju:

»Pa vozimo v božjem imenu!«

Še tisti dan je bil Anton preko meje.

Drugi dan pa ga je že pozdravil prijatelj na Pruskem.

* * *

Po dolgih dveh mesecih je dospelo na Antona pismo, ki je govorilo o vseh važnejših dogodkih v domovini. Pismo je bilo od gospoda Tomaža. Poročal je, da je bila prišla zadeva hitro v pravi tir; ker pri drugem občnem zboru je bil izvoljen

mož — Kalčev Gregor — mož sicer, a mlad in vnet, ki mu je bilo društvo že od nekdaj pri srcu. Dom se je zgradil, pokrtil in dodelal toliko, da se bo še pred Božičem vršila slovesna otvoritev. Navdušenje med člani je še vedno kot je bilo, če

ne še večje. In Ivana? — No, Ivana bo menda vendarle g o s p a Ivana; zakaj profesor iz Idrije se je oglasil kot snubec, in splošno mnenje je, da zoper tako poroko nista niti Tomažin niti Ivana sama.

JOS. KOSTANJEVEC: MILIJONAR PETER.

I.

Popoldansko solnce se je z vso silo uprlo v okno in nizko spuščeni zastori niso mogli ubraniti vročini, da ne bi prihajala v sobo. Dušljiva soparica je legala na prsi in tlačila k tlom. V sobi je dišalo po bolniku in po zdravilih. V polutemi so bleščale bele rjuhe s postelje ob daljši steni; na njih je ležalo nepremično dvoje prosojnih belih rok, razgaljenih do lakti. Dolgi koščeni prsti so včasih podrhteli in se zgánili, dotaknili se drug drugega, zopet trdo obstali. Na visokem podloženem vzglavju, vdrta v mehke blazine, je počivala od gostih črnih las uokvirjena glava. Mlada in lepa. A lica bleda in izplaknjena, čelo belo kot sneg, velike oči motne, bolešno začudene, neprenehoma vprašujoče.

Vrata v sobo so se odprla.

»Ali spiš, Pepca?«

Bela laketa na odeji se je premaknila in se dvignila kvišku. Takoj je zopet padla navzdol in bolnica je izpregovorila s tihim, nekoliko ohripelim glasom:

»Pristopite bliže, teta. Dvignite, prosim, nekoliko zastor. Boljše, da sije solnce noter, nego ta neznosna soparica. Tako, hvala Vam lepa.«

Starka se je sklonila nad bolnico in ji položila uvelo desnico na čelo.

»Kako je hladna Vaša roka, teta. Še nekoliko časa podržite, prosim... Tako, zdaj pa ono. Hvala, dobro mi je delo.«

V solnčnih žarkih so zaplesale mušice okoli viseče svetilke v kolobarju, pod sivkasti strop se je zaletel čmrlj in brnel. Kakor bi oživela nekje skrita struna in zapela.

»Presvetlo je,« je izpregovorila starka. »Ne bo dobro tvojim očem.«

Pepca se je izkušala nasmehniti.

»Še teh par dni mi pustite solnce, teta.«

Starka se je stresla in začudeno pogledala v bolničine oči. Kakor bi nečesa iskala v njih.

»Kaj govoriš, Pepca? Še par dni? Da, še par dni in na bolje se ti obrne. Tedaj šele vzide tvoje

pravo solnce in te povabi s seboj na vrt, v gozd, v hrib. Rdeti so že začela jabolka na vrtu in maline dišijo po zasekah. Hrib žari in je zrastel visoko v oblake. Kakor testo ob dobrem kvasu se je razlezlo polje in travnik šumi in poje.«

Starka se je zasanjala. Govorila je tiho in hitro. Pepca se je smehljala, večale in globile so se uboge oči. Čmrlj je zadel ob šipo in zdrsnil ob njej navzdol, da je struna zaječala in takoj za hipec onemela.

»Da, vse piruje, vse obhaja svoj veliki god... samo ubogi človek umira,« je menila Pepca in se zastrmela v konce svojih prstov.

Teta se je hipoma dvignila in stopila k oknu. Dala si je opraviti pri zastorih. Sklonila se je vun in pritislila svoje ozke prsi na podoknico. Da bi jih ne razneslo, kar se je bilo v njih pravkar porodilo...

»In vendar mi ni hudo, teta,« je čez nekoliko hipov povzela. »Kakor mi je bila še pred kratkim časom težka in grda misel o smrti, tako mi je sedaj lahka in lepa. Glej, en sam korak, kakor da stopi noža čez prag, in že je za mano vse, kar je nečednega in nevrednega.«

Teta je nehoté zopet spustila zastor in sedla k postelji.

»Umiri se, dete, ne razmišljaj. Ne govori tako, zate nima pomena. Novo življenje ti vzklije, srečna bodeš in srečen bo ob tebi tvoj ubogi, skrbni oče. Že zaradi njeга moraš živeti.«

Pepca je zmajala z glavo. Starka ji je zopet pogladila čelo.

»Sedaj pa moraš biti popolnoma tiha. Poizkusi nekoliko zaspati, zakaj popoldan je še dolg. In sanja naj se ti kaj lepega, o solncu in o zdravju, o vrtu in gozdu in hribu. Zatisni oči, dete. Tako... zasanjaj!«

Nje roka je narahlo popravila odejo in še nekolikrat potegnila preko vročega čela bolničinega. Pepca se je umirila in se ni ganila. Tedaj je vzela teta v roke pahljačo in mahala z njo počasi